

Wspólne dziedzictwo. Річ Посполита обох народів в польській і українській історичній думці XIX і XX w.

**MAŁGORZATA CHOMA-JUSIŃSKA
EWA SOLSKA**

**Wspólne dziedzictwo. Rzeczpospolita Obojga Narodów w polskiej i ukraińskiej
myśli historycznej XIX i XX w. (Drohobycz, 27-28 września 2018 r.)
Спільна спадщина. Річ Посполита обох народів в польській і українській
історичній думці XIX і XX w. (Дрогобич, 27-28 вересня 2018 r.)**

W dniach 27–28 września 2018 r. odbyła się w Drohobyczu międzynarodowa konferencja naukowa pt. „Wspólne dziedzictwo. Rzeczpospolita Obojga Narodów w polskiej i ukraińskiej myśli historycznej XIX i XX w.”; organizatorem zjazdu był Drohobycki Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny im. Iwana Franki. Tematyka konferencji, wpisanej w cykl statutowych działań Towarzystwa Historiograficznego, koncentrowała się wokół dziejów historiografii, historii idei, teorii historii i metodologii nauk historycznych. W obradach uczestniczyło ponad osiemdziesięciu badaczy i nauczycieli akademickich reprezentujących różne ośrodki naukowe w Polsce i Ukrainie, m.in. Uniwersytet Gdański, Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Rzeszowski, Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk, Czarnomorski Narodowy Uniwersytet im. Piotra Mohyły w Mikołajowie, Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki, Cerkaski Uniwersytet Narodowy im. Bohdana Chmielnickiego, Dnieprzański Uniwersytet Narodowy Uniwersytet im. Olesia Honczara, Wschodnioeuropejski Narodowy Uniwersytet im. Łesi Ukrainki w Łucku, Umański Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny im. Pawła Tyczyny, Doniecki Uniwersytet Narodowy im. Wasyla Stusa w Winnicy oraz Dniepropietrowskie Narodowe Muzeum Historyczne im. D.I. Jawornickiego.

27 września uczestnicy konferencji spotkali się na sesji wprowadzającej, następnego dnia obradowali w czterech równoległych sekcjach panelowych. Referenci prezentowali zagadnienia odzwierciedlające aktualne obszary badawcze i edukacyjne historiografii polskiej i ukraińskiej. Podjęli próbę ukazania ciągłości i zmian w ujęciach interpretacyjnych, w analizie dawnych szkół i obecnych orientacji oraz przybliżenia charakterystycznych nurtów i tendencji w kontekście współczesnej humanistyki. Istotnym przedmiotem zainteresowań badawczych okazała się przy tym nie tylko historiografia poszczególnych aspektów dziedzictwa prawnopolitycznego i kulturowego I Rzeczypospolitej, lecz także aktywność polskich i ukraińskich środowisk naukowych prowadzących badania nad tą problematyką, przede wszystkim historyków lwowskich i krakowskich oraz odnośna działalność towarzystw naukowych.

Ważnym obszarem badań w tym zakresie prezentowanym przez prelegentów jest piśmiennictwo dotyczące wymiarów funkcjonowania Rzeczypospolitej Obojga Narodów, począwszy od zagadnień prawno-ustrojowych po kwestie szeroko pojętej kultury i obyczajów, także w kontekście mitologizacji, polityki historycznej i polityki pamięci. Omawiano przy tym koncepcje interpretacyjne czynników rozwoju struktur i przyczyny upadku państwowości, oscylując wokół tradycyjnych sporów historiograficznych i kwestii, jak pisać, rozumieć i przepracowywać te dzieje. Referenci przedstawili dyskusje dotyczące wydarzeń i zjawisk uważanych za konstytutywne, m.in. Unii lubelskiej, ugody w Hadiaczu, formacyjnej roli społeczności Kozaków czy mitu kresowego. Poruszono kwestię słowiańskości oraz relacji polsko-litewskich w myśli historycznej wybranych badaczy i publicystów. Nie zabrakło tradycyjnych portretów historiograficznych postaci i rodów uznawanych za inspiratorów zdarzeń i fundatorów *modum vivendi*, m.in. Stefana Batorego, Iwana Mazepy, Bohdana Chmielnickiego i Tadeusza Kościuszki. Zainteresowaniem cieszyła się problematyka dotycząca oddziaływania kościołów chrześcijańskich na procesy polityczne i społeczne, w tym ich znaczenie jako czynnika kształtującego lokalne stosunki w wiekach późniejszych, aż do czasów współczesnych. Nie zabrakło analizy wydarzeń XX-wiecznych, które zdynamizowały przemiany i określiły kierunek tych procesów na obszarach dawnej Rzeczypospolitej. Znalazło to odzwierciedlenie w bloku referatów prezentujących współczesną historiografię poświęconą zagadnieniom okresu I wojny światowej, kształtującym historię Polaków i Ukraińców w relacjach wzajemnych, m.in. istnieniu Ukraińskiej Republiki Ludowej w latach 1917–1921. Pokazano, choć wrywkowo, jak argument dawnej wspólnoty dziejów wykorzystywano we współczesnych rozgrywkach geopolitycznych i etnopolitycznych; sygnalizował to m.in. referat na temat uzasadnienia przynależności Śląska do Polski w historiografii lat 40. i 50. XX w. Także doświadczenia II wojny światowej i politycznego podziału świata po 1945 r. miały istotny wpływ na wizje i interpretacje historii Rzeczypospolitej Obojga Narodów, co rekonstruowała analiza myśli historycznej i politycznej polskich i ukraińskich emigrantów. Wśród poruszanych zagadnień znalazła się m.in. publicystyka „Rocznika Europy Środkowo-Wschodniej”, jednego z najważniejszych periodyków, w których historia i współczesne problemy Polski i Ukrainy zajmują kluczowe miejsce.

Prelegenci skupili się na zagadnieniach istotnych dla historii Polski i Ukrainy. Omawiali poszczególne przypadki, wśród których znalazło się kilka niekonwencjonalnych ujęć, ale unikali wyraźnego zderzenia odmiennych interpretacji obecnych w historiografii polskiej i ukraińskiej. Inicjujące zwłaszcza przy studiach problemów starcie perspektyw badawczych, w odniesieniu np. do orientacji postkolonialnej czy historii mniejszości, a także stałe w tym układzie tematy politycznie i etycznie „niewygodne” marginalizowano. W efekcie mieliśmy tu raczej dyskurs dwóch nurtów historiografii akademickich, które, mimo świadomych i planowych zapewne podejść metodologów w próbach sprowokowania konfrontacji, unikają przecięć, powodujących ryzykowny dla wygodnego skanalizowania badań ferment i rewizjonizm. Tymczasem takie przecięcia wprowadziłyby ów dyskurs na nowe, wciąż nieobecne czy pomijane obszary nauki historii. Pewnym mankamentem, wynikającym wszakże z zawężonego programowo zakresu tematyki konferencji, było pominięcie historiografii litewskiej poświęconej Rzeczypospolitej Obojga Narodów oraz kwestii udziału Białorusinów w rzeczonym dziedzictwie. Jednak w całościowym bilansie zjazd w Drohobyczu, poza wyśmienitą organizacją, pokazał ożywczą różnorodność tematów i wielość nurtów badawczych, uzmysławiając przy tym, że spójna i wyczerpująca wizja czy jeden model interpretacyjny byłyby tu niedorzecznością. Fakt ten przyjmujemy nie jako postulat, lecz jako założenie, które stanowi z kolei dość mocną przesłankę dla kontynuacji dyskursu wokół tematyki I Rzeczypospolitej w podobnym stylu, ale in spe przy nowych i dalszych koncepcyjnych rozszerzeniach.

Korekta językowa: Beata Bińko